

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КОНКУРЕНЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку економіки характеризується загостренням конкуренції за обмежені матеріальні, фінансові, трудові й інші ресурси. Сфера житлово-комунального господарства (ЖКГ) складає значиму частину економіки країни, тому зазначені проблеми в ній виявляються дуже гостро, і, крім того, мають свою специфіку, обумовлену особливостями діяльності підприємств ЖКГ.

Аналіз останніх досліджень. Теоретико-методичні і практичні проблеми розвитку конкуренції в економічному середовищі, окремих галузях економіки і комплексах розглянуті в працях відомих авторів, серед яких: Альберт М., Азоев Г.А., Котлер Ф., Латтман Ш., Маршалл А., Мескон М.Х., Портер М., Рикардо Д., Смит А., Хоскінг А. та інші [1-7]. Дія сучасних факторів розвитку економіки України вимагають логічного продовження цих досліджень. Необхідно, зокрема, виявити і обґрунтувати особливості конкуренції у сфері діяльності підприємств ЖКГ.

Формулювання завдання дослідження. Метою статті є дослідження особливостей конкуренції підприємств у сфері житлово-комунального господарства.

Виклад основного матеріалу. Традиційно конкуренція розуміється як зіткнення, суперництво між виробниками і продавцями товарів, у найбільш загальному випадку - між будь-якими економічними суб'єктами з метою одержання більш високих доходів, прибутку й інших вигод.

Представники класичної економічної школи (А.Смит, Д.Рикардо, А.Маршалл) характеризували конкуренцію як "невидиму руку" ринку. Відповідно до їх досліджень, ціни на ринку складаються тільки під впливом попиту та пропозиції в результаті конкурентної боротьби, що приводить до рівняння норми прибутку й оптимальному розподілу праці і капіталу. Цей підхід розглядає конкуренцію як елемент ринкового механізму, що регулює попит, пропозиція і розподіл ресурсів.

Відповідно до іншого підходу, що представляє відомий дослідник М.Портер, конкуренція виступає як змагальність на ринку, суть якого показав. На думку М.Портеру, конкуренція в галузі, що лежить в основі економіки, простирається значно далі звичайного протистояння сторін в окремій галузі. У будь-якій галузі конкуренція визначається п'ятьма факторами.

1. Погрозою появи нових конкурентів, що привносять нові виробничі потужності, щоб здійснити передел ринку і зайняти його частину.

2. Погрозою появи товарів (послуг) – замінників, що обмежують потенціал галузі і стримують ціни на ринку.

3. Ринкова влада постачальників, що характеризує здатність постачальників натискати на учасників галузі, збільшуючи ціни або знижуючи якість пропонованих ресурсів. Вплив постачальників "вичавлює" прибуток з галузі, не здатної справитися з підвищенням витрат при власних цінах.

4. Ринкова влада споживачів, що характеризує здатність споживачів натискати на учасників галузі, знижуючи ціни, вимагаючи вищої якості і "підбуренням" виробників до конкуренції.

5. Суперництво конкурентів однієї галузі між собою, де завдання фірми усіма силами домагатися вигідного положення.

Значення кожного з п'яти факторів змінюється від галузі до галузі і визначає, врешті-решт, їх прибутковість. Для виживання і розвитку фірмі необхідно ефективно

протидіяти негативному впливу зазначених сил або використовувати їх сприятливий вплив.

Конкуренція зобов'язує господарюючих суб'єктів створювати конкурентоспроможний товар або надавати конкурентоспроможну послугу. Існує діалектичний зв'язок конкуренції і конкурентоспроможності – одне впливає з іншого. Природно, категорії "конкуренція" і "конкурентоспроможність" повинні відноситися до фіксованого періоду часу і конкретного ринку.

В даний час конкурентоспроможність є однією з найважливіших інтегральних характеристик, використовуваних для аналізу економічної ситуації як у цілому в народному господарстві України, так і в окремому господарюючому суб'єкті. Як правило, конкурентоспроможність застосовують як критерій оцінки ефективності економічної діяльності господарюючих суб'єктів.

ЖКГ – багатогалузеве господарство, що охоплює всі найважливіші сторони життя будь-якого населеного пункту, це галузь сфери послуг і найважливіша частина територіальної інфраструктури, що визначає умови життєдіяльності людини, комфортність його житла, його інженерний благоустрій, якість і надійність послуг, від яких залежить стан здоров'я.

ЖКГ включає два великих блоки: житлове господарство і комунальні підприємства.

Виробнича структура ЖКГ як галузь економіки складається з чотирьох підгалузей:

1. Житлове господарство;
2. Ресурсопостачання (тепло-, електро-, газо-, водопостачання і водовідведення);
3. Благоустрій (дорожньо-мостове господарство, озеленення, берегоукріплення, санітарне очищення, утилізація відходів);
4. Побутове обслуговування (лазньо-пральне господарство, готельне господарство, ритуальне обслуговування). Тому можливо виділення різних самостійних ринків або сегментів ринку житлово-комунальних послуг (ЖКП): ринок послуг житлового господарства, ринок послуг комунального господарства, у т.ч. ринок послуг водопровідно-каналізаційного господарства, ринок послуг теплопостачання, ринок послуг благоустрою, ринок послуг газопостачання, ринок послуг комунально-побутового характеру.

ЖКП умовно можна розділити на послуги суспільного характеру, змішані послуги і послуги для приватного споживання.

Послуги суспільного характеру – послуги, спрямовані на задоволення потреб усього суспільства або більшої його частини (наприклад, розбивка й обслуговування паркових зон, реконструкція і підтримка в нормальному стані пам'яток історії й архітектури, утримання загальноміських транспортних комунікацій). Витрати на їх задоволення розподіляються на кожного члена суспільства.

Послуги змішаного характеру – це послуги, спрямовані на задоволення потреб щодо незначної по чисельності групи людей, об'єднаних загальним місцем проживання і відпочинку в межах житлової зони (під'їзд, житловий будинок, житловий квартал). Витрати на послуги змішаного характеру розподіляються між членами даної громади.

Приватні послуги – послуги, спрямовані на задоволення потреб людини (людей), об'єднаних загальним місцем проживання в рамках однієї квартири.

Розвиток конкуренції можливий лише на ринках послуг приватних і послуг змішаного характеру, у той час як для суспільних послуг державою повинні розроблятися механізми залучення інвесторів. У цілому розвиток конкуренції в ЖКГ визначається наступними факторами – особливостями господарства:

- багатогалузевий характер,
- висока залежність від "місцевих" умов,
- тісний зв'язок із промисловістю,

- особлива соціальна значимість, що підсилює необхідність державного регулювання і контролю з боку споживачів,
- поєднання великого і малого бізнесу,
- наявність природних монополій і галузей, у яких конкуренція потенційно можлива,
- різноманіття споживачів, що веде до необхідності їх сегментації.

Різносторонній характер впливу представлених вище факторів, веде до неможливості розвитку конкуренції в ЖКГ у класичному виді, це обумовлює необхідність активної участі органів влади в організації надання ЖКП населенню.

Необхідність формування в ЖКГ ринкових відносин, заснованих на конкуренції, була усвідомлена на державному рівні. Результатом цього з'явилося прийняття ряду найважливіших документів:

1. Закон України № 1869-IV від 24 червня 2004 року «Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009-2014 роки» та затверджена ним «Загальнодержавна програма реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009-2014 роки».

2. Закон України №1875-IV від 24 червня 2004 року «Про житлово-комунальні послуги»

3 Житловий кодекс України [№ 5464-X від 30 червня 1983 року \(редакція від 01.07.2010 року\)](#).

Однак у ході реалізації прийнятих програмних документів, головні цілі реформування ЖКГ – підвищення якості і надійності надання ЖКП за рахунок розвитку конкурентних відносин у галузі – не були досягнуті. Подальші коректування обраного еволюційного курсу реформування відносин у ЖКГ пов'язані з формуванням ринку доступного житла. Таким чином, ринок ЖКГ підданий державному регулюванню, причому держава відіграє визначальну роль у його розвитку.

Сучасний стан ринку ЖКП характеризується приходом у ЖКГ малих підприємств, частка яких на ринку усе ще недостатня (у житлово-комунальному секторі приватний бізнес, у т.ч. малі підприємства, складає приблизно 16-18%). Найбільше часто малі підприємства, що діють у сфері ЖКП, спеціалізуються на капітальному ремонті. Розподіл малих підприємств, що працюють у сфері ЖКП Севастополя, по видах діяльності виглядає в такий спосіб: капітальний ремонт – 43%, благоустрій - 26%, технічне обслуговування – 15%, інші роботи (вивіз ТПВ, дезінфекція, установка комп'ютерних систем) - 11%, охорона й обслуговування житлового фонду, установка систем відеоспостереження –5 %. Іншою тенденцією ринку ЖКП виступає ріст вартості цих послуг. Хоча частка витрат на оплату ЖКП у загальних витратах домогосподарств за період 2002-2009 рр. скоротилася з 10,5 до 9,4 %, фінансове положення підприємств ЖКГ можна охарактеризувати як критичне. У 2010 р. рентабельність (збитковість) підприємств ЖКГ становила -21,4% [8].

Таким чином, незважаючи на проведені державою програми, досягти якісних зрушень у розвитку ЖКГ не вдалося. Найважливішою причиною цього є використання дуже обмеженого набору моделей функціонування ЖКГ, причому переважає модель функціонування ЖКГ із домінуючою роллю держави, тоді як такі моделі як оренда, концесія (з різною часткою самостійності інвесторів), і інші форми приватно-державного партнерства практично не одержали поширення. Розвиток альтернативних моделей функціонування ЖКГ саме і передбачає конкурс між різними операторами, інвесторами, що, в остаточному підсумку, як свідчить закордонний досвід, сприяє розвитку конкуренції в господарстві і веде до поліпшення обслуговування населення і підвищення якості ЖКП. Зазначені моделі функціонування комунального комплексу відрізняються не тільки правами власності і концепціями управління комунальною інфраструктурою, але і технологіями залучення інвестицій, це має особливе значення для українських умов. Джерелами інвестицій можуть виступати держава, споживач, що оплачує комунальні

послуги, або приватні інвестиції, або інвестиції комунальних компаній, що створюють і модернізують об'єкти комунального комплексу з власних або залучених позабюджетних засобів.

Висновки. Реалізація різних моделей функціонування ЖКГ в умовах України дозволить більш повно враховувати особливості надання ЖКП, створить передумови для активізації процесів реконструкції і модернізації існуючого фонду, буде сприяти економії ресурсів суспільства.

Анотація

Розглядаються особливості житлово-комунального господарства України, що здійснюють визначальний вплив на розвиток конкуренції в ЖКГ. Відбито хід реформи ЖКГ, сучасний стан ринку житлово-комунальних послуг, а також обґрунтовується необхідність реалізації різних моделей функціонування ЖКГ із метою розвитку конкуренції на ринку.

Ключові слова: ЖКГ, конкуренція, ринок житлово-комунальних послуг, моделі функціонування ЖКГ.

Аннотация.

Рассматриваются особенности жилищно-коммунального хозяйства Украины, которые имеют определяющее влияние на развитие конкуренции в ЖКХ. Отражен ход реформы ЖКХ, современное состояние рынка жилищно-коммунальных услуг, а также обосновывается необходимость реализации разных моделей функционирования ЖКХ с целью развития конкуренции на рынке.

Ключевые слова: ЖКХ, конкуренция, рынок жилищно-коммунальных услуг, модели функционирования ЖКХ.

The Abstract.

They Are Considered particularities housing-public facilities of the Ukraine, which have defining influence upon development of the competitions in housing-public facilities. The Reflected move of the reform housing-public facilities, modern state of business housing-public utility, as well as is motivated need to realization of the different models of the operation housing-public facilities for the reason developments of the competitions on the market.

The Keywords: housing-public facilities, competition, the market housing-public utilities, models of the operation housing-public facilities.

Список використаних джерел:

1. Азоев Г. А. Конкуренция: анализ, стратегия и практика. - М.: Центр экономики и маркетинга. - 1996.
2. Котлер Ф. Основы маркетинга. М.: Прогресс, 1993.
3. Латман Ш. Стратегия и политика предприятия // Проблемы теории и практики управления. - 1995. - № 5.

4. Мескон М.Х., Альберт М. Основы менеджмента. М: Высшая школа, 1988.
5. Портер М. Конкуренция: Пер. с англ.: Учеб. пособие. М.: Изд. дом "Вильямс", 2000.
6. Хоскинг А., Курс предпринимательства: практическое пособие. М.: Международные отношения, 1993.
7. Экономическая теория /Под ред. В.Д. Камаева. М.: Владос, 1998.
8. Офіційний сайт Державного комітету статистики України – режим доступу - <http://www.ukrstat.gov.ua>